

Språkfrågor i urval

Luftvård, skyddsrum och datasekretess

Det är nu över ett år sedan den nya luftvårdslagen trädde i kraft i Finland, men fortfarande tycks det vara lika svårt för vissa journalister att komma ihåg att *ilman-suojelu* på svenska kallas *luftvård*. Det svenska ordet *luftskydd* är nämligen något helt annat och motsvaras på finska av *ilmasuoja* — vad som avses är alltså skydd mot luftangrepp.

Apropå luftangrepp kan det vara skäl att varna för ett annat vanligt fel. *Väestönsuoja* heter inte på svenska *befolkningsskydd* utan *skyddsrum* eller möjligen *bombskydd*. *Befolkningsskydd* avser själva verksamheten, det som på finska heter *väestönsuojelu* och på rikssvenska *civilförsvaret*.

Ett tredje lömskt fall där finskans *suoja* lätt blir felöversatt är *tietosuoja*, som på svenska heter *datasekretess* och alltså avser ett integritetsskydd. Den svenska termen

dataskydd avser skydd av själva data mot stöld eller förstöring, och motsvaras på finska av *tietoturva*.

Enligt sändlista

Jakelussa mainituille är ett standarduttryck på finska som brukar stå på adressatens plats i cirkulärbrev till ett begränsat antal mottagare. Mottagarna räknas sedan upp i en förteckning efter själva brevtextern, med rubriken *Jakelu*. I motsvarade cirkulärbrev på svenska i Finland ser man vanligen uttryck som direkt skriker ut sin finska förebild: "Till de under distribution nämnda", "Till de i distributionsförteckningen nämnda" osv. Vi vill därför här dra en lans för det betydligt enklare och elegantare svenska sättet att uttrycka samma sak: på adressatens plats skriver man *Enligt sändlista* och som rubrik till mottagarförteckningen *Sändlista*.

Från och med i dag skrivs de här i alla fall så här

Det finns inte minst i finlandssvensk tidningspress en stark tendens att sammanskriva vissa uttryck som klart består av flera skilda ord. Skribenterna har uppenbarligen för sig att det är ledigt och modernt att sammanskriva uttryck som *iallafall*, *från-och-med*, *iställetför*, *framförallt*, *endel* och inte minst typen *denhär*, *detdär*, *dehär* och t.o.m. *dethela*. Men någon ledigare och mera lättläst text åstadkommer man inte med sådana medel. Tvärtom blir ordblocken längre och tyngre och texten kompaktare. Vi avråder alltså bestämt från sådana sammanskrivningar och rekommenderar särskrivningar som *i alla fall*, *från och med*, *i stället för*, *en del*, *den här*, *så här* osv. En utredning av reglerna för särskrivning och sammanskrivning finns bl.a. i Språknämndens skrivregler. Bland de uttryck som där rekommenderas särskrivna kan här ytterligare nämnas *i dag*, *i kväll*, *i fjol* och *i fråga om*. Sammanskrivning av *den här*, *en del* och *de där* tycks över huvud inte förekomma i Sverige och tas därför inte ens upp som ett problem i Skrivregler, som för övrigt sammanfattar principerna i följande rekommendation: "För vårdad stil förordas i tveksamma fall särskrivning".

"Ett seminarie om massmedia"

De neutrala substantiven på -ium bildar i svenskan en enhetlig böjningsgrupp, och det finns inga skäl att tumma på reglerna för hur de skall böjas. I obestämd form singularis slutar de alltså på -ium: ett *gymnasium*, *högstadium*, (*mass*)*medium*, *seminarium*. Bestämd form singularis slutar på -iet: *gymnasiets* osv. I pluralis slutar den obestämda formen på -ier: *gymnasier*, *massmedier*, och den bestämda formen helt regelbundet på -ierna: *gymnasierna*, *massmedierna*. Användningen av den latinsk-engelska formen *massmedia* leder dels till att det enhetliga mönstret bryts, dels till att vi inte kan skilja mellan bestämd och obestämd form. Som förled i sammansättningar slutar orden på -ie: *högstadieskola*, *massmedieforskning*.

"Det offentliga ordet" — myndigheternas språkrör?

Under inflytande av finskans "julkinen sana" används ibland det mindre lyckade uttrycket "det offentliga ordet" i finlandssvenska texter. Ett sådant uttryck på svenska för närmast tankarna till en press eller informationstjänst som representerar det offentliga, alltså snarast de statliga och kommunala myndigheterna. Och det är ju något helt annat än de fria *massmedierna*, vilket alltså är den svenska motsvarigheten till "julkinen sana" (vid sidan av *pressen*, ett ord som emellertid i allmänhet utesluter etermedierna).

Skall eller ska?

Skrivformen *ska* har sedan nionde upplagan av Svenska Akademiens ordlista accepterats som en vardaglig parallellform till *skall*. Båda formerna har levat sida vid sida i fredlig samexistens: *ska* i lättare stil och *skall* i vanlig sakprosa och mera formell stil.

Det finns inga skäl att ändra på detta mönster genom att upphöja *ska* till normalform eller rentav enda accepterade form, vilket lär förekomma i vissa skolor. Det normala uttalet är visserligen *ska*, men också uttalet *skall* är fullt levande i betonad ställning (jfr t.ex. "Det ena du vill och det andra du skall"). Att skrivformen *skall* oftast uttalas *ska* är lätt att förklara, men att skriftens *ska* ibland skall uttalas *skall* skulle vara en mycket märklig regel för den som skall lära sig svenska. Därtill kommer att *skall* bättre knyter an till de andra formerna av verbet, framför allt *skulle*.

Vi rekommenderar alltså — liksom våra kolleger i Sverige — att *skall* fortfarande används som normalform, medan *ska* reserveras för kåserier, talåtergivning o.dyl.